

NOVI PRISPEVKI

1. Dejstvo iz leta 1829.

Takó tórej. »Št. 2 je dostopna le v Levčevi objavi, LZ 1888, 365.« (Kidrič Fr., Prešeren I., 380). To pa je že nekaj takó novega v našem prešernoslovju, da človeka res dvigne! In jasna, odločno-trdna je beseda, brez vse le sence kake subjektivne dvojbe ali negotovosti. Ugotovitev — absolutno torej dognanega, objektivnega dejstva! V »Prešernu I.« pa stoji kot »št. 2«, t. j. kot druga točka »Korespondence« tam na strani 275 knjige »Prešernova prošnja za definitivni sprejem h kamerni prokuraturi, [ddto.] Ljubljana 30. junija 1829.«; ne vsa sicer, ampak le delni, kar se tiče konca nepopolni ponatis — popolne Levčeve prve objave Prešernovega originala. In kaj naj torej zdaj pomeni ta striktno pozitivna ugotovitev iz leta 1936? Ali da originala danes več ní, ali kaj? Dan preden sem odšel, 15. XII. 1925, s slovensko nele odlikovan častjó, je original Prešernov, to vém, bil še na svojem mestu. In zdaj, takoj uvodoma v tistem poglavju beseda celó: »Izvirniki pisem in listin, ki so sprejeti v našo izdajo, so še vsi ohranjeni, razen št. 2, 39 in 47.« (Kidrič Fr., Prešeren I., 379). Kaj se je le moglo torej tam zgoditi odtedaj? In nekaj takega, takó nenadnega, pa da bi te ne dvignilo pri tej priči — ugotovit si stvar takoj na sáme lástne oči? Takó odločno trdna beseda iz »Delavnice«, in takó izredna novost, in možnost ne da bi rekel izključena, — resnično, kar kakor da bi bilo treščilo z jasnega! tam — takoj tisti večer v petek 25. VI. 36, ko mi je bila prišla knjiga v roké, nič ne morda iskana, ampak slučajno, in odklanjana celó kot neljuba mi tedaj motnja. In pustil sem res svoje misli in vse svoje mirne načrte in šel, — ob uradni uri. Dopoldne, ko sicer ponavadi za ljudi tega svetá lahko »spim«, — v krepkó »blagoslovljenem« pokoju! Saj poznaš »slovenski socializem« — Krekov in Ušeničnikov: dve do dná samostojni, res izvirni deli naši.

1. »Ire ad fontes«, stara beseda, — unica salus. In vprašal sem po Guttmanovih darovih, s stvarno še pripombo. In komaj če pet minut — pa glej: odgovor o tisti vznemirljivi dostopnosti, češda dandanes leta 1936 »v Levčevi le objavi« tam iz leta 1888, je bil konkretno in neutajno pred mano — »na okó«! Poprejšnji Ms. 391 namreč, zdaj Ms. 473 licejske, v njem »št. 5.«: »objektivno« dejstvo, tisti Prešernov original sam, lep in nedotaknjeno čist, prav takó všit v Guttmanov fascikelj tam na 5. mestu, kakor sem ga bil tam pustil pred dobrimi 10 leti; in kakor ga je bil iz Guttmanovih rok že tam našel takrat pred skorajda 50 leti Levec, odkoder ga je potem objavil, prvi in edini doslej: leta — že 1888. In odtam sem

si dné šele 24. VII. 1936 šel prepisat dokument — ves kakor je, z vso točnostjo, strogo po živem še originalu, vsega tri stavke le, in pa naslov!

Kolek: SECHS-KREUTZER

Löbliche k. k. Kammerprokuratur!

./.. Nach Beweis des hohen Dekretes vom 9. May 1829 Z 1042 sub ./.. bin ich gewürdigt worden als Konzeptspraktikant bei der löblichen k. k. Kammerprokuratur aufgenommen zu werden, und habe laut der auf diesem Dekrete sich befindlichen Bestätigung bereits am 9. May in dieser Eigenschaft den Verschwiegenheits Eid abgelegt.

Da seit dem die vorgeschriebene sechswochentliche Probezeit verstrichen ist, so wage ich die unterthänigste Bitte um definitive Aufnahme in der bisherigen Eigenschaft. /

Für den Fall, daß meine Subsistenzmittel während der Praxiszeit erschöpft werden sollten, wird mir der erforderliche Unterhalt von dem Herrn Hof- und Gerichts-Advokaten Dr Leopold Baumgarten zugesichert, von welchem zum Beweise dieser Zusicherung das gegenwärtige Gesuch mitgefertiget wird.

Laibach am 30. Juny 1829

Franz Prešhörn^{M/p}
Dr der Rechte

Dr Leopold Baumgarten^{m/p}

[Na hrbtu pole pa rubrum:]

/ An / die löbliche k. k. Kammerprokuratur / in / Laibach //

/ Franz Prešhörn Dr der Rechte // bittet um definitive / Aufnahme als Konzeptspraktikant. /

Mit orig. sub ./..

[in zgoraj na čelu strani nad tekstem
notat vložišča prokurateure:]

Empf/ 1 July 1829. a.

[ob spodnjem robu pa ekshibitna številka:]

1506/672.

Napaka Levčeve, v pičlih drobtinica^h prav brez vse potrebe tudi že ‚pravopisno‘ »modernizirane« objave tam iz leta 1888: »Mit orig. C. sub ./..«, ki zelo kalí kongruenco konteksta, je tu dočakala zdaj šele svojo potrebno korekturo, — točno po originalu. Ali je Levec bral nemški B — za frakturni C?

2. In ko me je tista nesrečna »Št. 2« s svojo »le-dostopnostjo« že bila takó dregnila iz tihe »lirike«, — sem se pri tej priložnosti odločil pa še za Prešernov original »Št. 1« (iz istega leta 1829), da mu pomagam iz teme. Naši dobi pa ta original ni kar takó »apriori« ležal že lepó na mizi — kakor usodna »Št. 2«. Stari Scheuchenstuel, oče ljubljanske odcepitve iz koroške linije tega thürinško-bavarskega rodú, takratni šef ljubljanske prokurateure, ki se je krvavo pehal za vsako neplačano pomoč svojemu uradu, a jih potem pa tudi trdo branil in se (do ukorov »odzgor«) ostro in ogorčeno potezal za njihove celó osebne interese,¹ — je pisal

¹ Porojen že — v Celovcu: ... 1776, u. v Lj.: 13. VI. 1835. Literatura: Žigon Avg., »Francè Prešeren«: Opombe, str. 64; LZ 1925/258. K temu — celovška »Carinthia« 1858, Nro. 10. (10./III., pg. 42: »Familien-Notiz«):

27. IV. 1829 guberniju: »Mit dem in $\frac{1}{2}$ anliegenden (mit 3 Beilagen instruirten) Gesuche bittet Franz Preschern ... um die Aufnahme als beeideter unentgeltlicher Concepts Praktikant bei dieser gehorsamsten Kammerprokuratur«. (Ms. 473./1.; Levec, LZ 1888/303). Nikjer ni v aktih poslej ni besedice več o tej prošnji; nič sledú, da bi jo bili spet vrnili Prešernu, pa tudi ne prokuraturi kot uradu. Da je tudi v Guttmanovem fasciklju ni, se s tem dejstvom in z akti le strinja. In dekret gubernija sam, z dné 7. V. 1829 (v. Fradeneck), pravi le: »Die Beilagen des hiedurch erledigten Preschern'schen Gesuches folgen nach genommener Einsicht hier / im Anbuge zur Zustellung an den Bittsteller wieder zurück.« (Ms. 473./2.; Levec, LZ 1888/304). Ali je ostala Prešernova prošnja torej pri guberniju? In zakaj? Vse to do vojne še neznano! Odtod tudi, da sem sam še l. 1913 in 1914 sledil le stanju in tradiciji dobe; tam še pred vojno. »Vnanji dogodki Prešernovega življenja« (iz dní pred »8./III. 14.«) še niso premogli dalje od regeste na str. 4.: »1829. 27. IV. Anton Scheuchenstuel, takratni šef urada, odpošilja s priporočilom Prešernovo [nam neohranjeno] prošnjo za vsprejem pri c. kr. kam. prokuraturi — ljublj. guberniju.« Toda, takó si ugotovljena globoko negativna situacija, in njen kléti ‚manco‘, sta rodila nemir in tokrat tudi sad. Na dom in na mizo seveda tudi meni nočejo dokumenti sami; — pa sem šel prosjačit, vrtat in iskat, brez podpornikov in pomočnikov, sam iz svojega in sam le sebi prepuščen, s trdo pa trmo zaradi stvari. Ne morda kopat drugim izpod peresa ali iz zasebnih predalov; takó ne grè, ni šla še nikoli moja pot; — ampak grebst v temó in prah mrtvih nemih arhivov z lastnim osebnim trudom in časom.

»Die Beilagen des Preschern'schen Gesuches« — je zapisal torej v. Fradeneck pri guberniju 7. V. 1829! Vrnili so bili — le priloge. Vendar pa tam na starem guberniju prošnje Prešernove same ni in ni hotelo biti odnikoder na dan. Indeksi, stari ekshibiti, »Elénchus«, — vse je moralo za leto 1829 iz starega prahú na mizo. Počasi in zaporedoma. Izpiski, zapiski, kalkulacije na levo,

»Ambros, 1737 geboren, [oče ljubljanskega prokuratorja Antona,] Hammerverwalter in St. Gallen, [wurde] im Jahr 1768 als Bergamts-Assessor und Eisen-Inspektor nach Klagenfurt übersetzt. Er starb mit seiner geliebten Gemahlin, gebornen Remitz aus Eisenärzt, in einer Stunde, Anno 1787, im 50. Jahre; [er] hinterließ 2 Söhne, deren einer, Franz Xaver, dem gräflichen Hause v. Thurn bereits 51 Jahre als Direktor dient... Der zweite Sohn des oberwähnten Ambros (Anton, geboren 1776 [naš prokurator, Prešernov šef,]) starb als k. k. Gubernial-Rath und Kammer-Procurator in Laibach im Jahre 1835«. Edini brat prokuratorjev ima v Celovcu (na starem pokopališču »Sct. Ruprecht«) nagrobnik: Franz Xaver v. Scheuchenstuel, geb. 4. Febr. 1767 [kje?], gest. 7. Febr. 1846. (Monatsblatt »Adler«, Bd. V./352). O kakem nagrobniku Scheuchenstuelovih v Ljubljani pa nisem ne leta že 1903, ne ves čas poslej našel ni sledú. Za prepotrebni datum prokuratorjevega rojstva in smrti njegovih starišev nam preostaja torej »o kaki priliki, ko takó-le nanese«, edinole še Celovec sam!

kalkulacije na desno; vsi skriti triki trikrat izpremenjenega zistema v registraturi gubernija; — vse zaman. Tudi vse možnosti škartitanja na vsakih toliko let! Toda »Elénchus«? In fascikli in fascikli, razvezovanje, in zopet zavezovanja in ukladanja po lestvah in lestvicah, — vse brez in brez uspeha. Dokler se niso slednjič odprli »založeni« oddelki vlade, ž njimi tudi personalni. »Elénchus«! Toda po vojni šele. Dné 10. I. 1919 sem jo končno in slednjič vendarle srečno pogodil, — žal da prepozno za svojega »Prešerna«; zató so tam odmevi stare dobe, Levstikove in Levčeve, in žal né naša že povojna! Toda: zaključek in dopolnitev Levstikove dobe — začetek nove.

Takó je torej pač ena: tiho in skrito, toda zagátno in umazano celó, zlasti pa naporno in zamudno delo — pri ognjišču; druga pa in »lepša« seveda: sestí kar — za polno mizo. Tu in tam »živci«, toda velika — razlika. Pojdi sam k ognju, da doživiš dejstvo sam; in vedel boš potem šele prav soditi delo in delo! O Čop Čop, ali te ni bil Kopitar, véliki cenzor in policaj, ozmerjal za »profesorja«? — Dandanes je Prešernov original z lepo in prijetno lahkoto trenutkoma dostopen v muzeju, znan in najden že svojih dobrih 17 let, — dasi še né, kakor vidim, »prešernoslovju«.

Kolek: SECHS-KREUTZER

Löbliches k. k. Fiscalamt!

./ Laut Abjolutoriums sub ./ habe ich die juridisch-politischen Studien
 2/ zurückgelegt, laut Vidimus sub 2/ aus denselben die Doctorwürde
 3/ erlangt, und laut Beylage sub 3/ bey dem hiesigen hochl. k. k. Stadt-
 und Landrechte zugleich Kriminalgerichte die Kriminalpraxis begon-
 nen. Mein sehnlichster Wunsch geht dahin mich zu einem öffentlichen
 Beamten zu qualificiren. Da dazu vielseitige Kenntnisse erfordert
 werden, so glaube ich diesen Wunsch am sichersten realisiren zu
 können, wenn mir / die Gnade werden würde bey dem löblichen
 k. k. Fiscalamte zur Praxis zugelassen zu werden, indem die Manig-
 faltigkeit der diesem löbl. Amte zugewiesenen Geschäfte vielseitige
 Gelegenheit zur praktisch-juridischen Ausbildung darbietet. Ich wage
 daher die unterthänigste Bitte, das löbliche k. k. Fiscalamt wolle
 mich als beeideten unentgeltlichen Conceptspraktikanten gegen dem
 aufzunehmen geruhen, daß mir gestattet würde, nebstbey die Krimi-
 naljustizpraxis, // /:die mich übrigens nur wenige Tage in der Woche
 abhalten dürfte, in die Amtsstunden zu erscheinen:/, fortzusetzen.

Laibach am 27. April 1829

Franz Prešern^{M/P}
 Doctor der Rechte.

Na hrbtu pole — rubrum:

/ An / das löbliche k. k. / Fiscalamt zu / Laibach /
 / Franz Prešern der / Rechte Doctor, wohn-/haft am Congreß-
 plätze / N 32 //

/ bittet // als beedeter un=entgeltlicher Concepts=praktikant
aufge=nommen zu werden. /

Mit Beylagen sub / 2/ et 3/, / unter denen die erste und /
letzte in orig., die zweyte / in vidim. Abschrift. //

In ob zgornjem robu pole notat vložišča prokurate: Empi/ 27. April 1829. a.
ob spodnjem robu pole pa številka: 942/442.

Nove perspektive! Da jih nova knjiga nima, je umljivo; na mizo še niso bile prišle doslej. Naše javno slovstvo dozda dokumenta še ni poznalo: to pa predvsem zaradi gotovih, zelo nenavadnih, za dobo in razmere zelo značilnih dogodkov tam m. novembra decembra 1926 ob »Krajnski Zhbelizi«; ker takoj za njó sem bil takrat imel v načrtu leta Prešernova pred »Zhbelizo«. Sledila je namestu njih 1927 le še »Lepa Vida« [»ad a. L.«], pa njene posledice; in — molk nató na tem polju. Zastalo je bilo takrat vsled tistih dogodkov — marsikaj. Ali nima »Korespondenca« nove knjige o Prešernu le 55 točk?

3. Prav tam pa sem zasledil slednjič še eno listino Prešernovo. Nič ne posebnega sicer, en sam le uradni stavek, toda original. In v zvezi je tudi še z dogodki pri prokuraturi: posebej z drugo prošnjo Prešernovo tam z dné 30. VI. 1829. Zahtevala je takratna državna uprava, da mora vsakdo pri vstopu svojem zatrajno v njeno službo, plačan ali neplačan, poleg prisege založiti pri njej še posebno lastnoročno izstavnico o samem sebi gledé t. zv. »tajnih družb in bratstev«. Zató je bil tudi za Prešerna gubernij naročil prokuraturi v dekretu 7. VII., dostavljenem 23. VII. 1829: »ihn in Eid zu nehmen, und das Eidprotokoll sammt dem in Ansehung der geheimen Gesellschaften auszustellenden Reverse anher vorzulegen.« In zató ukazuje tudi prokuratorjev dekret 23. VII. Prešernu: »daß Sie sich wegen des Diensteides [morgen um 10 Uhr früh] bey dem [gefertigten] Amtsvorsteher zu melden [und den vorgeschriebenen Revers hinsichtlich der geheimen Gesellschaften mitzubringen haben.]« (Ms. 473./6. & 7.; Levec, LZ 1888/366-367).² Imel pa je državno-upravno predpisani formular prisege same takrat na koncu tam v zadnjem odstavku tak-le tekst o tajnih »družbah« in »bratstvih«:

Sie werden auch schwören, daß sie dermallen mit keiner geheimen Gesellschaft, oder Verbrüderung, weder in Inn- noch im Auslande verflochten sind, und wenn Sie es auch wären, / Sie sich allsogleich davon losmachen, und für das künftige in dergleichen geheimen Gesellschaften oder Verbrüderungen unter was immer für einem Vorwande nicht mehr einlassen werden. [Original Prešernove prisege dtdo. 24. VII. 1829: Licejska, Ms. 473./9.; edina objava: Levec, LZ 1888/368.]

Prešeren sledí v svoji lastnoročni izjavi strogo točno besedilu prisege. To priča jasno zlasti beseda o »družbah in bratstvih«, ko dekreta z dné 7. in 23. VII. omenjata le »družbe«, »bratstev« pa ne!

² Allerh. Handschreiben 17. XII., Präsidial-Justiz-Hofdekret 19. XII. 1812. (Goutta W. G., Sammlung der polit. u. Justiz-Gesetze Franz des I., Bd. 7./443): huda poostritev prepovedi; kazen: »unnachsichtliche Entlassung«.

Revers

Ich reverfrire hiemit, daß ich mit keiner in- wie auch ausländifchen geheimen Gefellfchaft oder Verbrüderung in Verbindung ftehe^[u], und wenn auch dies der Fall wäre, ich mich alsogleich von der felben losmachen würde, und daß ich mich auch künftighin in keine folche Gefellfchaft oder Verbrüderung einlassen werde.

Laibach am 24. Juli 1829

Franz Preſhörn^{M/p}
beeideter Konzeptspraktikant
bei der k. k. Kammerprokuratur

Tudi ta rokopis Prešernov je hranil personalni oddelek starega gubernija. V odpisu svojem prokuraturi, šte. 17442 z dné 5. VIII., dostavljenem 25. VIII. 1829, piše sicer gubernij, ko vrača zapisnik o Prešernovi prisegi, jasno in določno: »Der gleichzeitig hierher vorgelegte Revers des genannten Praktikanten hinsichtlich der Entſagung aller geheimen Geſellſchaften wurde aber hierorts zur weitem Einſendung an die hohe Hofkanzley rückbehalten.« (Original: Ms. 473./10; Levec, LZ 1888/369). Ob takem tekstu je bilo seveda že kar od vsega kraja le malo upanja za kak pozitivni uspeh iskanja, ker je beseda akta kazala na Dunaj. Toda slednjič se je pa le izkazalo, da ga je hranila in srečno nam ohranila vendarle Ljubljana!

V »Korespondenco« nove knjige o Prešernu (Kidrič Fr., Prešeren I.) seveda ta listina ne pritiče. Iz vsega pa sledí, da ni redakcija tam pozabila prav ničesa, ker ni mogla. In dokazala bosta to še bolj in — potrdila napovedana »monografija« in »članek« o življenju Prešernovem, ko jih dočaka slovenski svet. Mudí pa se prav nič ne, nikomur. Vsaka študija, vsak »članek«, vsaka razprava, vsaka »monografija«, vsaka knjiga celó — je nam in vedno en sam le korak! Če le — naprej? Nič več ne sicer! »Cuncta ruunt«, je zapisano že skorajda dve tisočletji. »Definitivnost« torej?! Že možnost je človeški stvarci povsem izključena kar »a priori«, prav kakor 300 let življenja, — ker po zakonu sáme žive Matere naše »Universae Naturae«; izven izjemoma le, (to bódi in veljáj!) — pri tiskih in objavi zgolj človeških, s črko in številko pisanih zgodovinskih prič: listin in dokumentov. In takó torej: vsaka doba in vsakdo svoje, in — po svoje. Naprej, ali — nazaj! Zatorej: kar mirno dalje. Ali ní po zakonih našega življenja na tem svetu nazadovanje, rakova pot gotovih dob in klik njihovih pogojev — nove pomladitve in poglobitve, novega razvoja in napredovanja? Gorjé, trikrat gorjé mu seveda, kogar zadene taka doba. Vendar pa: kar mirno dalje in naprej, stopnjo za stopnjo, korak za korakom. Kar danes veljáj, bo jutri zastarélo. Toda pojutršnjem ali popojutršnjem bo slednjič vendarle, kar danes stopnja pa že korak, in končno morda vendarle kje kaj slednjič — definitivnega! Prešerna pa imamo, le potolažimo se, vsi vkup z vso svojo pridno velepametjo vsaj za 100 še let več ko zadosti, če bomo. Saj smo ž njim komaj šele dobro pri prvih začetkih, komaj če res že povsem preko dobe — Levstikove! Resnično, — komaj če, in komaj.

2. Beseda o grofu Michaelu: iz leta 1836.

Iz davnega, tiste dni na samem Goriškem že nad tri veke starega rodú, iz linije »Janezov« Coroninijev de Cronberg, porojen 31. VIII. 1793 v Gorici, za dní francoske revolte, in priča poslej invazij francoskih na sever v Evropo, desetleten brez očeta že, sedemnajstleten kot dedič Cobenzljevega rodú — magnat evropski; toda na avstrijskem poslaništvu v Parizu kot mlad plemič zaigrana partija v vrtincih pariške »visoke družbe«. In — umaknjeno tihi, »spokorni dnevi« nató na Kranjskem! Pa govorica, »živa bajka« nele naših krajev, kjer je bil doma, ampak pol Evrope, in to ne morda le plemstva; problem celó debát, v pozitivnem in negativnem tonu, svoje dni tam 100 let pred nami. In visok starček, skorajda svojih 83 za seboj (in le 3 mesece manj), od 1. V. 1857 že vdovec, ko je svoje pravzaprav vendarle veliko, vsekakor izredno življenje, o kakršnem mi sploh pojma nimamo, sklenil popolnoma na tihem, član slednjič dunajske gosposke zbornice na vse žive dni, in daleč od doma umrl tam v svojem Parizu: 29. V. 1876, vse dni svoje »idealist« brez smisla in volje za materialno realnost, »romantik življenja«.

Joannes de Cronberg (Frankofortum ad Moenum) & Catharina de Reiffenberg. — »Joannes in Castro Cronbergico« (ortus c. a. 1454, † 22. III. 1505) & uxor nobis incomperta: † ante annum 1487. — Joannes »Philippus« I. (Uxor: Maria Gabriela de Laval † 1502). — Joannes Cyprianus »Senior«, primus Coronini & primus, a Ferdinando I. Augustae Vindelicorum a. 1548, 19. IV., nobilis confirmatus de Cronberg (* 1500, † 1597, annis 97 gravis;¹ uxores 2: Catharina Coronina de Cernotis, & Terentia Chiesa). — Joannes Philippus II. († 1598; uxores: 3). — Joannes »Maria« († 1616;

¹ Zgodovinsko delo njegovo: da je šel cesarju nabirat Uskoke in jih privedel v Senj (in v naše kraje: »Prebačina«, kakor sicer tudi »Drežnica« in Gregorčičevo »Vrsno« pod Krnom!) za obrambo zoper Turke; — »ab eodem Principe in Dalmatiam seu Liburniam Commissarius missus, Uscochos montanos populos prius errabundos, & vicinis molestos, Seniam traduxit, ut eam oram a Turcarum defenderent irruptionibus«. (De Luca, 1777.). Okoli 1551 torej. — Fabula »primae originis« ima, kakor v genealogijah vobče, seveda svoje variante. Rudolf Coronini, historik, je sam (Fasti Goriziani, Gorizia 1780; Lib. II./pg. 41-42: lb. 25.132) ob distihih, ki v njih opeva udomačitev rodov in lastnega rodú v »solnčni Gorici«, — dal pristaviti o svojem ródu pripombo: »Passaron gli Autori della Casa Coronini o sia di Cronberg dalla Germania in Francia, indi vennero in Italia, e si stabilirono finalmente in Gorizia, dove in memoria della loro origine fabbricarono il Castello di Cronberg, trecento anni dopo aver Ernesto di Cronberg eretto il Castello Coronino nel Friuli.« — Czoernig je v svoji zgodovini Goriške dognal (Das Land Görz und Gradisca, Wien 1873, pg. 770) in razjasnil tradicijo o priselitvi rodú (po: Rudolfru Coroniniju) takó-le: »Das Geschlecht der Coronini, welches zwei (muthmasslich demselben Stamme entsprosst) Familien in sich schliesst, kam aus Berbena bei Bergamo nach Görz, wo es sich im 16. Jahrhunderte niederliess. Der Stammvater der älteren Familie Coronini war (Johann) Cyprian der Aeltere, geb. 1500, dessen Vorfahren den Namen Coroni de Locatelli führten. Er kam in früher Jugend nach Görz, und erhielt bereits im J. 1526 vom Erzherzog (nachmaligem Kaiser) Ferdinand ein Lehen bei der Stadt Görz nahe an dem Stadtgraben (den Grund an der heutigen Schulgasse, worauf das Werdenbergische Semi-

aedificavit »Castrum Quifchanis in collibus, & Arcem Cronbergi novi haud procul Goritia a fundamentis«;² uxores: 3). — **Ludovicus L. B. 1630** (* 1603, 10./6.; † 1653;³ uxores: 3). — **Ludovicus »Parvus«, S. R. I. Comes de Cronberg: 1687, 23. X.** (* 1642 & bapt. 8./12, † 1700, 8./3., Viennae; uxor: Ursula Coronini de Cronberg). — **Joannes Antonius I.** (* 1678, bapt. 30./5. Goritiae [Schiviz, Görz 84: edini sin!], † 1710 Seniae in Liburnia [Senj], Com. Maritimo-Seniensis; uxor: Maria Theresia Com. de Salburg, † vidua 1761, 15./9. in aula gubernatrix filiarum Bavarica, Monachii). — **Joannes Carolus** (* 1706, bapt. 22./12. Goritiae; † 1789, 29./6. Salcani [Schiviz, Görz 97; & 450: »85 J. alt«!]; uxor: *Cassandra* Com. de Cobenzl). — **Joannes Antonius II.** (* 1745, 12./9., bapt. 15./9., Goritiae [Schiviz, Görz 119: deseti otrok in tretji, toda edini živeči sin Kasandrin!]; † 1771 Pisiis in Etruria; uxor: Antonia Com. de Rabatta, vidua Amadei Com. ab Attems). — **Joannes Carolus Antonius** (* 1770, 22./12., Goritiae [Schiviz, Görz 135: edini sin, vnuk Kasandrin!]: »Vivat, floreat, ac per posteros Avorum memoriam renovet!«; † 1803, 28./1., Goritiae [Schiviz, Görz 413: »32 J. alt«]. Oče Michaelov! Uxor: Amalia Com. Lanthieri, * 1772, bapt. 10./9., Goritiae [Schiviz, Görz 156]; sacris matrimonii votis juncta: 1791, 2./8. [Schiviz, Krain 454, »Wippach«; »18 J. alt«]. *Mati Michaeloval* (Smrti njene mi ob ljubljanskih virih ni doslej uspelo dognati.) — **Johann Anton Michael:** * 1793, »geb. 31. VIII., get. 6. IX.« [Schiviz, Görz 161: S. Ignatius!]. Edini otrok zakona, ob zgodnji smrti očetovi; edini možki naslednik, edini torej spet up rodú »kromberške« linije grofov Coroninijev v Gorici, — da je kakor ob očetu, dedu in pradedu plaval nad rodом spet tudi zdaj tisti »Vivat, floreat, et memoriam — renovet!« Edinec rodú, — »srečni« blagrovani **pra-vnuk Kasandrin.**

narium erbaut wurde). Nachdem er sich mit seiner Geschlechtsverwandten, Catharina Tochter Pompejus' III. Coronini, der reichen Erbin ihrer Familie, vermählt hatte, nahm er den Namen Coronini an. Es stammte nämlich sowohl seine Familie als jene seiner Gemahlin von dem altadeligen, im Kurfürstenthum Mainz ansässigen Geschlechte der Ritter von Cronberg ab. — Trdna, zanesljivo zgodovinska tla pričó torej v rodú prav šele s tem »Janezom« Cyprianom Starejšim in njegovimi cesarskimi diplomí!

² Ustanovitelj takó prvih dveh domóv in linij v rodú; s »taborom« Kojским v Brdih za sina Rudolfa [I.] — nove »briške«, z gradom »Crompergus novus« pri Gorici za sina Ludovika — stare »kromberške« (»prve«, goriške) linije.

³ Baronstvo si je »kromberška« linija v Gorici pridobila šele 1630 (Gotha, Gräfl. Häuser 1875/174; in 1918/212: Ludovik 1634, 24./3., še dovoljenje vsemu rodú za obogatitev grba z državnimi orli.) — Istega leta torej, kakor tudi Rudolf [I.] baronstvo za »briško« linijo v Kojskem: »Ferdinandus II. Imperator Rudolphum Coroninum ex Equestri Ordine ad S.R.I. Baronis dignitatem evexit Ratisbonae 17. Augusti 1630.« (Coronini Rudolphus [II.], Miscellaneorum tomus I.: Appendix, Documentum 121, pg. 352.) — Toda prvi trije baroni Coronini-Cronberg so bili v pozneje tzv. »tolminski« liniji »Pompejev«, in sicer že l. 1628; trije sinovi Orfejevi, vnuki Cypriana starejšega, bratje Janez Anton in Janez Peter in Pompejus (21./4. 1625 poslednji škof poreški v Istri, 1630 tržaški škof, † v Trstu 1646): »Joannes Antonius, tertius Orphei filius in consortio fratrum [obenem torej z bratoma] Liber Baro de Prebacina & Gradiscutta declaratus fuit (svobodnják v Prebačini [»prebaciti« — Uskoki-Srbi!]) a Ferdinando II. Imperatore anno 1628.« (Coronini Rudolphus II., Posteritas Joannis Cypriani; Viennae 1777.) — Liniji »Sent-Peter« (pri Gorici) pa je slednjič izposloval baronát pri cesarju Ferdinandu III. njen ustanovitelj Alexius šele z diplomó Wien 18. Febr. 1656: »Liberi Barones de Monte Olivarum«-Elberg [= »vom Ölberg«] s slovenske — Oljčne gore. (Gotha GH, 1918/213).

Taka je linija pradedov in dedov njegovih do njegovega rojstva samega.⁴ In dné 30. avgusta 1810 je dosegel srečno, od 28. I. 1803 sam brez očeta ob mladi še materi, zadnji dan svojega sedemnajstega leta, toda nikakor ne morda zanemarjan. »Vivat, floreat, et memoriam renovet!« In prav dné 30. avgusta 1810 pa zatisne zjutraj po 7. uri na Dunaju poslednji grof Cobenzljevega rodú Johann Philipp Cobenzl, prvorojeni sin Guidobaldov, bivši avstrijski poslanik, minister in kancler (v Ljubljani rojen 1741, 28./3.: Schiviz, Krain 80!), v 70. letu starosti svoje oči, — tudi po svoje »romantik življenja«, ki je ostal zaradi nekake neuslišane mladostne ljubezni tam v Bruslju brez ozira na konec rodú poslej samski,⁵ ter gradil vse svoje žive dni, slep in gluha za vse svoje gradove, in res dogradil z vsem premoženjem svojim Dunaju in Dunajčanom sloviti svoj Cobenzlhof, »seine reizvolle Schöpfung in der Nähe von Wien«⁶. In v testamentu tega možá, ddo. »Laibach 10. April 1810.«, je mladi nedoletnik doživel svojo arabsko bajko: poslednji grof Cobenzljevega rodú, Philipp Cobenzl, stari stric njegov, je zapustil vse lepe gradove in vsa širna posestva bogatih grofov Cobenzljev (razen mesec dni pred smrtjo dné 30. VII. 1810 že Antonu Rudežu prodane Ribnice)⁷ — p r a v n u k u svoje tete Kasandre, rojene grofice Cobenzl, sestre očetove po polu, poročene s pradedom sedanjega Michaela Coronini-Cronberg.⁸ In preko noči je bil zdaj prvi dan svojega 18. leta mladi grof, nedoletni Michael Coronini

⁴ *Literatura*: Coronini-Cronberg Rudolfus [II.] de Quischa, Posteritas Joannis Cypriani Coronini de Cronberg. (De Luca Ignaz, Das gelehrte Oesterreich. I. Bd./1. Stück: Anhang. 2. Aufl., Wien 1777.) — Isti: Operum Miscellaneorum tomus I. Venetiis 1769. (Appendix Documentorum, n. 65. pg. 280: Augustae Vindelicorum die 19. IV. 1548 Ferdinandus Rex Joanni Cypriano Coronino de Cronberg; n. 97. pg. 322: Rudolphi II. Imp. Diploma, Pragae 19. III. 1588 Joanni Philippo Coronino; n. 106. pg. 329: Ferdinandus Archidux, Graecii 9. VIII. 1596 Cypriano Juniori Coronino de Cronberg, versio italica; n. 121. pg. 352: Ferdinandus II. Imp. Ratisbonae 17. VIII. 1650 Rudolpho Coronino de Cronberg.) — Isti: Fasti Goriziani (dall' Abate D. Lorenzo da Ponte). In Gorizia 1780. — Schiviz Ludwig: Görz; Krain; Graz. — Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser. Gotha, Justus Perthes. (= Gotha GH): 1841 do 1918. — Czoernig Karl, Das Land Görz und Gradisca. Wien 1873. (Žal, da so mi v véliki Lj. poleg drugih nedosegljivi zlasti viri: Coronini Rud., Bellum Petriense 1592—1594, Goritiae 1776 [& 1779?]; isti: Fastorum Goritiensium Liber I., Viennae 1769; &: Editio 2da, Viennae 1772. — [Fehrentheil,] Ahnentafel der Grafen Coronini.)

⁵ Arneth Alfred, Graf Philipp Cobenzl und seine Memoiren. (Archiv f. österr. Gesch., Bd. 67./I.: »Souvenirs des différentes époques de ma vie«, — Denkwürdigkeiten aus den verschiedenen Epochen meines Lebens, pg. 95.

⁶ Arneth Alfred, opus cit., 60.

⁷ Wien den 30. July 1810: »Kauf- und Verkauf-Kontrakt« — zw. Philipp Grafen v. Kobenzl und Anton Rudesch über die Herrschaft Reifnitz. (Kaufschilling: 160.000 fl.).

⁸ Arneth A., o. c. 58: testament (iz arhiva dež. sodišča na Dunaju.) — Witting Joh., Beiträge zur Gen. d. krain. Adels (Jahrb. »Adler«, N. F. IV., Wien 1894), pg. 105: »Erbe seiner sämtlichen Güter sowie des Obersterbland-Mundschenkenamtes in Krain und der windischen Mark war Michael Graf Coronini v. Cronberg.« — Akti ljublj. gub. 1835—38.

— zgodovinska oseba: testament starega strica je postavil mladeniča v interesno sfero več kot pol Evrope, ime in življenje njegovo — v knjigo in arhiv zgodovine!

1. Dobrih dvajset let nató, — in dné 9. VII. 1832 je prispelo z Dunaja v Ljubljano tajno pismo ddtó. 1. VII., v njem tajno poizvedovanje in odkrit ukaz:

123/gP.

Wohlgeborner Freiherr

Der in Görz und Krain begüterte Michael *Coronini* Graf von *Cronberg*, Präsident der Görzer Ackerbaugesellschaft[,] hat in einem bey Seiner Majestät eingebrachten an mich gelangten Gesuche um eine Anstellung in der diplomatischen oder in der politischen Sphäre gebethen.

Aus diesem Anlasse, und um Seiner Majestät über den Bittsteller die Allerhöchst abgeforderten Auskünfte erstatten zu können, ersuche ich Euere Excellenz im Dienstvertrauen mir über die Individualität des genannten Grafen von *Coronini*, über seine bisherige Verwendung, Leistungen, Kenntnisse, über seinen Ruf und sein sonstiges Benehmen, Vermögens- und Familien-Verhältnisse die verlässigen und genauesten Notizen so bald als möglich ertheilen zu wollen, und habe die Ehre mit der vollkommensten Hochachtung zu verharren.

Euerer Excellenz gehorsamer Diener

Wien, 1. July 832.

Mittrowsky [m/p]

An Seine Excellenz des Herrn Baron von *Schmidburg*.

[Na hrbtu pole samo notat prezid. vložišča:] *praes.* 9. July 832. | 190/P. S.!

Visoki »romantik življenja«, »mlada kri« in živa »lahka misel«, »idealist« z ognjem v sebi in težnjo po razmahu tja v osebno svobodo brez mejá in mejnikov, je bil davno že doživel svoj življenjski krst in svojo mejo: pridrvél trdó ob skale trde nizkotne »obrtne« realnosti tega svetá. In v svojem 39. letu se je zdaj priglasil Dunaju in stopil torej sam iz svoje volje in pripravljenosti pred cesarja kot kandidat za poslaniško zaupanje, ali kakršnokoli diplomatsko-politično aktivo v državni upravi. Véliki »idealist« s fino izobrazbo toda žensko v z g o j o, »romantik sreče in življenja«, si je torej zaželel spon in strogih vezí predmarčne takratne avstrijske birokracije? — seveda v najvišji sferi. Ali pa si želel morda osebno prvemu poglavju pripisati v zgodovino zdaj svoje drugo, drugačno, — moško dejanje in poglavje? Kdo vé — motive!

2. In sledil je v kavalirskem roku, že 15. julija 1832, šesti dan po dospelém vprašanju, Dunaju iz Ljubljane tajno informativni odgovor; »po službeni dolžnosti« in strogo »uradno zaupno«:

190/P. S.

Obersten Kanzler &c. &c.

H. Gfen v. Mittrowsky / Exz. /

Hochgeborner Graf!

Ich entspreche der an mich von E. E. in dem hochverehrten Dienstschreiben vom 1. l. M. Zahl 123. g. P. ergangenen Aufforderung, indem ich über des Michael Gfen *Coronini* von *Cronberg* Vermögens- und Familienverhältnisse, seine bisherige Verwendung, Leistungen, Kenntnisse, Ruf und sonstiges Benehmen die gesammelten Notizen E. E. im engen Dienstvertrauen zu berichten, mir die Ehre gebe.

Der genannte Graf v. *Coronini*, einer Familie entsprossen, welche in der Grafschaft Görz mehrere Linien bildet, und ansehnliche Besitzungen inne hat, war der Erbe seines Großheims, des Ministers Gfen v. Cobenzl, von welchem er ein sehr bedeutendes Vermögen an Realitäten, Häußern, Mobiliare u. s. w. überkam. — Graf Coronini war damals noch minderjährig und erhielt eine sehr sorgfältige Erziehung, wodurch er sich bei seinem angeborenen Talente, zu einem feinen Weltmanne, ausgerüstet mit Sprach- und andern wissenschaftlichen Kenntnissen, bildete. Er gieng sonach auf Reisen, und heurathete ^[sehr] früh / eine — gleichfalls sehr gebildete Dame, aus einer niederländischen Familie *Fagan*. Sonach wurde Gf. Coronini Bothschafter-kavalier bei der k. k. Ambassade am französischen Hofe, und hier war es, wo zuerst bei dem vorher[r]schenden Hange desselben zu Aufwand und hohem Spiel, jene Zerrüttung seines Vermögensstandes begann, von welcher derselbe noch gegenwärtig sich zu erholen nicht vermochte. Da das Erbe des Gfen Cobenzl mit beträchtlichen Appanagen und jährlichen Pensionen bedürdet war, folglich für die Bedürfnisse des Gfen Coronini nicht hinreichend pragmatikalmäßige Sicherheit darboth, so mus[s]te er / zur Bestreitung seiner großen ^[Bedürfnisse] Auslagen / häufig Gelder zu hohen Zinsen aufnehmen, und als er daher von seiner diplomatischen Anstellung austrat, und sich auf seine Besitzungen in Görz und Krain zurückzog, konnte dem Andränge seiner Gläubiger nur durch den Verkauf einiger ^[H] Besitzungen gesteuert werden. Solchergestalt blieben ihm nur die Herrschaften Loitsch, Lueg und Haasberg im Adelsberger, Kronberg im Görzer Kreiße, und ein Hauß zu Görz, Besitzungen, welche noch immer so bedeutend sind, dß sie — gut administrirt, 20. bis 26.000 f C.M. rentiren können. Da jedoch Gf. Coronini später wieder einige Reisen unternahm, und in seinem Haußwesen keine strenge // Ordnung hielt, so wurden seine finanziellen Verhältnisse immer drohender, und es mus[s]te vor 6. Jahren die Gräfin Coronini mit ihrem eigenthümlichen Vermögen sich interponiren, um executiven Fürgängen zu begegnen. Es wurde daher eine Verhandlung^[en] mit den bedeutendsten Kreditoren zu Stande gebracht, die Gräfin Coronini übernahm die Bürgschaft für deren Beza[h]lung, und es trat ihr dagegen ihr Gemahl das landtäfliche Eigenthum der krainerischen Herrschaften ab, die daher auf ihren Namen umschrieben wurden. Vor zwei Jahren starb der Bruder der leztern in Frankreich, und Graf Coronini reißte mit seiner Gattin abermal nach Paris, um die Erbschaftsangelegenheit des Verstorbenen ^[zu] in Ordnung zu bringen. Es soll jedoch, dem Vernehmen nach, d^[e]las ^[leztern] Erbe nicht so bedeutend ausgefallen seyn, als man erwartete, und die Reise nebst dem länger^m Aufenthalte in Frankreich soll den grös[s]ten Theil desselben wieder absorbirt haben. In lezterer Zeit hat Graf Coronini das Gut Hopfenbach im Neustädter Kreiße, wegen einer darauf haftenden Forderung gekauft, dann nächst Laibach ein kleines Gütchen, dessen Gebäude zu einem Belustigungsorte für die Städter hergestellt wurde, an sich ge^[kauf]bracht, jedoch — wie / behauptet wird, auf die Kaufschillinge beider Entitäten noch nichts abgetragen. — Graf Coronini hält sich zeitweilig in Krain, und namentlich in Laibach auf, wo er jedoch nur ein kleines Absteigquartier inne hat; sein und seiner Familie ^[orden] fixes Domizil ist Görz; er macht aber daselbst ganz und gar kein Hauß, lebt vielmehr sehr zurückgezogen und nur auf einlen / kleinen Zirkel des geselligen Umgangs beschränkt. Er hat zwei Söhne und eine Tochter; der ältere der beiden erstern hat sich bereits dem Militärstande gewidmet, der jüngere studirt die Rechtswissenschaften; die Tochter wird zu Hauße erzogen.

Nach den obigen Prämissen ist es begreiflich, dß Graf Coronini in der öffentlichen Existimazion im Rufe des Leichtsinns steht; allein Jedermann erkennt in ihm den Mann von feiner Bildung, vielseitigen wissenschaftlichen Kenntnissen, humaner, menschenfreundlicher Denkungsart und Streben nach einem thätigen, bestimmten Wirkungskreiße. Seine politischen Gesinnungen und sein Patriotißmus sind über alle Bedenken erhaben. — Vor einigen

Jahren wurde er von der Gesellschaft des Ackerbaues und der Industrie zu Görz zu ihrem Präsidenten erwählt, und er soll die diebfällige Geschäftsleitung mit Wärme und Eifer besorgen. Von sonstigen Leistungen des Gfen // Coronini ist mir nichts bekannt geworden; da er übrigens sich nicht mit der eigenen Administrazion seiner Besitzungen unmittelbar befaßt, sondern selbe seit Jahren verpachtet sind, so ist es begreiflich, daß er in [bei sein]dem kräftigsten Mannesalter und bei der ihm eigenen Thätigkeit, in einer Anstellung ein Mittel zu finden wünschen muß, um sein Wissen und Wirken einem festen, bestimmten Zwecke zu widmen, und dabei sein noch übriges Vermögen zu erhalten. Genehmigen E.E. die Versicherung der unbegrenzten Hochachtung, mit welcher ich zu geharren die Ehre habe E.E. 15/7. Sch!

Exp. 19. July 1832. N.

Uradna tajnost. Toda, kar je tu poročal Schmidburg ob sekretni priliki, baron o grofu manj pozitivnega kanclerju na Dunaj — pod pečatom skrajne uradne zaupnosti, je bilo vse in še več davno že takrat »javna tajnost« in glasno šušljanje resda polovice takratnega evropskega svetá! Že izredno kratki rok Schmidburgovega odgovora priča, kakó so bile osebne in zasebne razmere grofa Michaela tudi guvernerju samemu takrat kakor vsemu svetu naših krajev in tudi še daleč preko njih razupíto »na dlani«, da ni bilo treba šele dolgotrajnega iskanja, dolgoročnega zbiranja podatkov. Poskrbeli so upniki, poskrbeli zastopniki njihovi za govorice in šušljavi hrup, po svoje. In da je »skrahiranega« grofa rešila vsaj za silo njihovih dobrot njegova bogata grofica, da pa zató njemu in njim vzela, odmáknila njegove še ostale kranjske gradove, — tak dogodek ni bil tudi tiste bankrotne dni med grofi da bi rekel že kar vsakdanja zgodba. »Exemplum« je bil segel takó, in to nele v »visokih in najvišjih krogih«, ampak zlasti v nizkotnih plastéh, od Francoske in Nizozemske pa preko vse totranske Avstrije daleč tja v Nemčijo; — kajpakda s »primernim« smehom in komentarji! In grof Michael je imel zdaj ob fini svoji vzgoji in priznani visoki kulturi prilike dovolj, da globoko doživlja na lastni rani ono »drugo« lice »romantike svetá in življenja«: ljudi v njihovem elementu, po Napoleonovih svetovnih vojnah, ob vseobčem takratnem bankrotu Evrope. Pač mu gorjé, ko si doba izbere človeka kakor si je njega in nele njega in si ga »izposodi« za tarčo in odlaganje svoje lačne razdivjanosti, svoje surove nesnažnosti, rabeljskega sadizma svojega, kloáka; — z navidezno ali pa faktično, toda svojeoblastno si brez vse vesti in kontrole po mili lastni poljubnosti raztezano »legitimacijo« v roki, prisvajano si tja do pod same srajce! Ni lepše potem orgije od té. In grof Michael se jej je umaknil z grofico in hčerko Matildo vred ter se zakril iz šumne v tiho zdaj »romantiko« življenja na Dolenjsko, — v tihi samotni gradič Hmeljnik pri Novem mestu.⁹

⁹ Imel je grof Michael Coronini-Cronberg vsaj pet otrok, vseh 5 že več kot dobrih 10 let pred Schmidburgovim poročilom ddo. 15. VII. 1832: 3 sine, 2 hčeri. Sam *31./8. [Gotha ima dosledno, da 30./8.] 1793: v Gorici, (krščen 6./9. pri Sv. Ignaciju: Schiwiz-Görz 161); †29./5.1876 v Parizu; poročen: Hietzing-Wien 12. okt. 1812, star še ne poldrugi mesec nad 19 let;

3. Mladi Anton Láschan, »romantik idej« iz Čopovega in poslej Prešernovega »kroga« in ozračja, je v svojem pismu z dné »Neustadel am 19. März 1836.« obsodil Prešernu možá — z odločno besedo. Neposredno iz ravnokar osebnega vtisa, ne po govoricu le drugih ust. Ali pa ne dá čutiti beseda vendarle, da diha iz nje neko širše »obče mnenje«? »Mnenje« tiste širše družbe, odkoder je bil tiste dni prišel Láschan in kamor zdaj iz lastnega osebnega doživetja rezko pritrjuje njeni »sodbi«. In prav od té strani je tista Láschanova beseda Prešernu — zelo zanimiva. Bil pa ni grof Michael takratni meščanski Ljubljani morda le človek »lahkih misli«, brez vse resnosti in zanesljivosti; bil je »v njenih očéh« zlasti od pusta 1835 — že naravnost celó grof, ki mu niso morda le vsi eksekutorji svetá, ampak vse celó policije tja do najvišje z zaporom že in kriminalom »za petámi«!

nevesta (nad leto dni starejša od ženina, 20 let 5 mes. 10 dni): Maria Theresia Sophia Fagan, * 2./5. 1792 v Parizu, † 1./5. 1857 v Gorici, na gradu Graffenberg. (Gotha, GH: 1841, 1905/182; Schiwiz-Görz [Piazzutta], 419.) — **Otroci:**

1. Alois Karl Philipp Alfred, * 5./2. 1814 v Gradcu (Schiwiz-Graz: Mariahilferpfarre, 479); † 5./3. 1845 v Ljubljani (Schiwiz-Krain: S. Nic., 215; LaibZtg. 8./3. 1845, pg. 119: Verzeichniß der hier Verstorbenen. Den 3. [März. 1845.] Der Hochgeborene Herr Alfred Graf Coronini von Kronberg, alt 31 Jahre, in der Stadt Nr. 14, an der Uebersetzung des Giftstoffes auf das Gehirn.) — Poročnik, neporočen.

2. Christof Ernst, * 20./1. 1815 v Parizu; † 18./3. 1885 v Gorici, grad Graffenberg. (Gotha GH 1905/182; Schiwiz-Görz 410: »71 J. alt.«) — Poroka: 6./2. 1839 v Ljubljani (24 let); nevesta: Johanna Klose von Klosenu [auf Savenstein], 29 let (* 1815; † 13./9. 1878 v Gorici: Gotha, l. c.; Schiwiz-Krain: Lab., S. Nicol., 169; Schiwiz-Görz 409.) — Jurist, gubern. konceptni praktikant po takratnem normalno vsaj 10 let: 1835—1846 (prošnja za vsprejem: 12./11., vsprejem: 15./11. 1835; odpoved službe in odpust iz službovanja: 1846; v šematizmu ljublj. gubernija 1847/295: le še član histor. društva za Kranjsko, pa »Innhaber der Herrschaft Savenstein«, gradú Boštanj pri Radečah na Kranjskem, kjer mu je bil rojen tudi drugi sin in naslednik v majoratu: Alfred [Gotha GH 1918/212: * Savenstein, Krain, 5. Aug. 1846.], pozneje drž. poslanec slovenski na Goriškem in častni občan vsaj 10 slov. občin). Po smrti starejšega brata Alfreda († 3./3. 1845) z dedno pravico nasledstva za očetom grofom Michaelom v majoratu in fideikomisu: je grof Ernst Coronini-Cronberg, »k. k. Kämmerer«, oboje faktično užival le od 1876 do smrti 18./3. 1885. (Pri poroki njegovi 6./2. 1839 v Ljubljani priča: Wilhelm [ne: kolega Anton] Laschan.) —

3. Maria Theresia Mathilde, * 22./8. 1816 v Parizu; † 7./2. 1901 v Gorici, (grad Graffenberg) — v 85. letu starosti, neporočena. (Gotha GH 1900/168; Schiwiz-Görz 412, 420: Piazzutta.) —

4. Hieronymus Nicolaus Karl, * 29./4. 1818 v Parizu; † 2./1. 1910 v Gorici (v 92. letu), samski. Jurist in Dr.M.U.; 1868, 1869 deželni predsednik Salzburške; c. k. komornik, tajni svétnik; 1869 stopil iz drž. upravne službe v pokoj; 1872/73 župan goriški; zadnja leta zaradi naslepelosti stopil iz vsega javnega delovanja. Beletrist in pesnik v nemškem jeziku; tih humanist, plemenit idealist, ljubitelj potovanja: Italija, Nemčija, Angleška, Španija, Egipt, zlasti Orient. Schmidburgovo poročilo Dunaju 15. VII. 1832 še ne vé zanj; bil je takrat v 15. letu, še gimnazijec. (Gotha GH 1911/205; Gorica 1910, 4./1., št. 1.: nekrolog.) —

5. Amalia Karolina, * 25./5. 1821 v Solkanu pri Gorici; tam † 1./10. 1821. (Schiwiz-Görz 265; 450.) — Da svet za to solkansko deklico še vedel ni in je

Nekaj, kar je bilo res prav po stari in nele malenkostni in kratko-umni, nele pičloobzorni in res »nebeško-precesni« mentaliteti njeni! Kar završalo je bilo »novic« takrat in čenč vse po dolgočasni policajski dolgi vasi, ob »senzaciji« tam iz samega Pariza: ob terjatvi pariškega krojača Ebelinga za 2675 frankov! Preko »samega« francoskega konzulata na Dunaju, pa (pristno predmarčno) potem po »uradni« policijski poti navzdol slednjič do policijskega birôja gubernijske oblasti v Ljubljani, — vse strogo »uradno tajno«, kakor dandanes, le da v manj odurni, toda nič ne človeku manj nevarni obliki. Saj kaj táko »vršanje« in šušljanje zna in premore, vse brez kontrole in »brez« avtorja in prič tudi vpricho sto in tisoč ušes, »mornárji dóbro vémo« in doživljamo do mrzke ogabnosti. Koliko se jih pa drží in naravnost živí od tega in takega!¹⁰

genealogije nimajo, je umljivo. Ni štela še! Schmidburgovo poročilo Dunaju pa pozna 15. VII. 1832 le starejše tri otroke grofa Michaela.

Kot stalno bivališče grofa Michaela in njegove grofice, roj. Fagan, navaja Gotha GH 1841—1855 Kranjsko, in sicer Novo mesto odn. grad Hmeljnik. (1841, ko ima Gotha familjo Coronini prvič: Neustadtel in Krain; 1846—1855: Schloß Hopfenbach; 1857: Schloß Graffenberg Görz [vulgo: stari »Cingrof« = Zinggraf odn. Zengraf, prej lastnina grofov Strassoldo], kjer je grofica roj. Fagan tudi umrla [1./5. 1857] in familja Michaelova poslej stalno prebivala, pod zvonom cerkve Sv. Vida na »Placuti«). — V Ljubljani je imel grof Michael skromen kvartir pri grofu Blagay-u. (»Popis ljudstva v Lj. 1830«, mestni magistrat: | Aufnahms-Bogen vom Jahre 1846. | Laibach Stadt: Hausnummer 149 | Hausbesitzer: Ignaz Ursini Graf von Blagay † 1832 | Name der Bewohner: Michael Graf Coronini | Geburts-Jahr: 794 [!] | Qualification: k. k. Kämmerer l. S a m, brez familije.)

Za komornike so bili promovirani: grof Michael 1814 [21-leten]; sinova njegova: mlajši Karl 1856 [38-leten], starejši Ernst 1875 [60-leten]. — Sin Karl še: vitez žel. krone II. leta 1866; tajni svétnik [eksclenca] 1867. (Hof- u. Staats-Handbuch d. ö.-u. Monarchie 1876). —

¹⁰ Gub. Lj. 18/13. (praes. 20. Febr. 835. 3906/919): »3254/246. Illyrien. — In der nebenfolgenden von der k. k. geheimen Hof- und Staatskanzley unterm 4ten dieses Monats hieher mitgetheilten Note [:/ 1 St.] verwendet sich die königlich französische Botschaft, damit der in Illyrien begüterte Graf Coronini-Cronberg verhalten werden möchte, dem Schneidermeister Ebeling zu Paris den Betrag der zuliegenden Rechnung pr 2675 francs [:/ 1 St.] für die in den Jahren 1829 und 1830 gelieferten Kleidungsstücke abzuführen. / Das Gubernium hat den benannten Grafen Coronini über diese Geldforderung vernehmen, und im Anerkennungsfalle auffordern zu lassen, selbe zu berichtigen. Für jeden Fall gewärtiget man das Resultat hievon nebst Rücksendung des Kommunikates längstens bis Ende künftigen Monats. — Wien am 8ten Februar 1835 — Inzaghy m/p — Kinsky m/p // [Naslovljeno:] An Das k. k. Landes-Gubernium in Illyrien — Laibach«. — Monstrum surovo grobe, odiozne oblike postopanja! Kakor da bi to bilo dandanes po surovi vojni naših dni pri nas. Ali se res visoki gospodje vsi vkup niso spomnili zasebne oblike in poti za táko dvojbeno zadevico? In povsem prav in pravilno, če je grof Michael vzrojil! — in zinil svojo besedico. Gubernij je v Ljubljani seveda kar službeno pokorno zavihtel peresa in se preko svojega policijskega oddelka odkrižal visokega ukaza osebno na rame okrožnemu glavarju baronu Friedr. Rechbachu v Novo mesto, z odlokom ddo. Laibach 26./2. 835: »Da nun dem Vernehmen nach Graf Coronini sich gegenwärtig im dortigen Kreise zu Hopfenbach [aufhält|aufzuhalten pflegt:] so werden der H/ xxx [= naslov: ,k. k. H/ Kreishauptmann und Gub. Rath

Kakó se je bil Anton Láschan seznanil osebno z grofom Michaelom, ali v Novem mestu ali že prej, ali uradno ali zasebno, — ne vemo. Iz pisma Prešernu ni o tem povzeti prav ničesa. Le: da je grof Coronini, pač né kar takóle na lepem »ex abrupto«, sam bil osebno obiskal Antona Láschana že po komaj dobro treh le mesecih njegovega službovanja v Novem mestu; — na sam li praznik 19. III. 1836? na domu torej njegovem pri materi vdovi po očetu zdravniku. Eno pa je naglasiti: da Láschan ni takrat v Novem mestu imel še tiste kolegialne vezi za kak tak obisk grofa Michaela kakor jo je dobro leto pozneje. Šele 1. V. 1837 je namreč (z ljubljanskega gubernija na pomoč in po takratnem v redno prakso izven Ljubljane tja dodeljen) v Novem mestu nastopil svoje službovanje kot »konceptni praktikant« pri okrožnem glavarstvu, ožji torej kolega poslej Antonu Láschanu — Christof Ernst Coronini: drugi sin Michaelov, ki ga tudi Schmidburgovo poročilo 15. VII. 1832 že omenja Dunaju, dasi takrat šele kot slušatelja prava.

Nista si bila torej s sinom še kolegi v Novem mestu, ko je mladi Anton Láschan imel tam že osebne stike in že do osebnih obiskov znanje s starejšim grofom Michaelom, — ter pisal odtam v literarno znamenitem pismu svojem Prešernu o njem v Ljubljano tisti svoj negativni odstavek: datiran z dném 19. marca 1836.

Tisti kratki, toda markantni odstavek, ki nam ga je v svoji redakciji, s podstavo načela modernizacije dokumentnih tekstov zdaj (v Prešernu I./1936, 308) prvič natisnil Fr. Kidrič:

Eben hat mich Graf Coronini besucht. Wir sprachen von Politik. Der Mann hat Geist, aber er obzilliert fortwährend, und nach meiner Ansicht könnte er nie mehr geworden sein als ein Roné, was er vollkommen ist. —

Odstavek, ki mi ga original v licejski, dandanes tam Ms. 471./30, sam brez vse modernizacije prav golo objektivno stvarno kaže pa takó, da berem:

Eben hat mich Graf Coronini besucht. Wir sprachen von Politik. Der Mann hat Geist, aber er oscillirt fortwährend, und nach meiner Ansicht könnte er nie mehr geworden sein, als ein Roué, was er vollkommen ist. —

»Roué«! Beseda, ki takóle sama, — naravnost preseneča. »Ein Roué«! Toda beseda, ki pomen njen pravzaprav nekako »plava«. Beseda, ki je nekaj drugega in več kot naš »veseljak«, in že skorajda

Friedrich Freiherr von Rechbach¹⁾ in Folge eines eben eingelangten hh Hofkanzleydekretes vom 8. dM. Z/ 5254 beauftragt, [persönlich] den genannten Grafen Coronini über diese Geldforderung zu vernehmen und im Anerken[n]ungsfalle aufzufordern, selbe zu berichtigen.« Do 20. naslednjega meseca seveda (»bis 20. k. M.«). Wagner m/p. Mac Neven m/p. Toda — Novo mesto je molčalo. Dolgo molčalo. Ali je bil glavar osebno krojaču sodni eksekutor nasproti grofu? Dné 5./6. 1835: še vedno le spet urgenca iz Ljubljane! Šele 22./6. 1835 se je glavar bar. Rechbach nató s svojo števil. 105 odzval in poslal — Michaelovo besedo policijskemu oddelku na gubernij (»praes. 24. Juni 1835«). In šele 12./7. 1835 — (Anton Láschan je bil takrat,

kar ali malo manj kar naš »vetrnjak«. »Naš bratec Andrej«? — toda vendarle znatno druga nota! Ali pa res da le, kar goli nemški »Lebemann«? Premalo, in tudi preveč; nemška beseda ni zajela bistva: francoski »roue« [=rou] je koló, in beseda misli ter sega globlje. »Roué« ní samo kvaliteta življenja, ampak že karakter: človek, ki »nima ‚nobene‘ linije«. Slovenski »koloburnik« in sorodni mu »kolovrta« (ženska beseda: »saj veš, kášne kolovrte so moški«) — nista sicer povsem isto, dasi bližja kot nemški »Wüstling« in »Lebemann«, pa bodisi tudi po Sachs-Villattu »ein feiner [= vornehmer] Wüstling«; res prave sinonimne slovenske besede ni pogoditi zlahka, uvedene pa za ta pojem nimamo mi še nobene. Ali je v obsegu besede »roué« že sled surove brutalnosti, teroristično zlotovorne nasilnosti značaja? — »turške sile« torej, kakor pravimo, in »hunskega kopita«? Zločést tip ní, ker nikakor ne zlobno zlohoten, in mu tudi tuje trpljenje ní osebna sreča in slast; zato še sledú ne, da po svojstvu svojem kriminalni tip. Le bolj: neustaljen človek, ki »ga vrtí« in »lomi« sam záse, brez malicioznosti. Pa tudi brez obzira do »družbe« in njenih postulatov, ker zeló brezobzirno samosvoj, ko igračka — vrtavka — svojih hipnih nagnenj. »Zalétel«? — premalo in preveč; ker to ima smer in ní tisto, kar leží v glagolu »rouer«. »Roué«, slovniško particip pret. časa (participe passé) iz glagola *rouer* (lat.: *rotare*, vrteti kolo): torej kdor se je vrtel (bil vrtén — *rotatus*) kakor kolo, odn. s kolesom ali na kolesu (v specielnem pomenu: v bridko mučno sadistično smrt na ‚španskem‘ kolesu, »skolešen«, telesno razdejan do smrti): v francoski rabi adjektivno in kot nomen. Toda kaj tukaj vse to nam? Pestro pisani, svetovno popularni »Petit Larousse« loči 1) specielno ime, vzdev za razposajene tovariše regentove v zgodovini francoskega regentstva, ki so »ga« zgodovinsko-slavno ‚lomili‘ in zeló aktivno ‚vrteli‘ ter vse več kot našo le ‚barko vozili‘: *le duc de Richelieu fut le plus célèbre des roués*; in 2) generalno: *personne sans principes et sans moeurs*. Kakor strogo strokovnjaški E. Littré: »*En général: Un homme sans principes et sans moeurs. C'est un roué qui ne respecte rien.*« Vse to v francoskem seveda smislu: »brez principov in manir« v smislu francoske družabne

do 6. I. 1836, še na guberniju v Lj., toda ne pri gub. svétniku Wagnerju, — je odšlo iz Ljubljane na Dunaj zeló kratkobesedno, nekam poparjeno besedilo o »rezultatu«, »mit der Aeußerung des H: Mich/ Gf v. Coronini v. Cronberg, über die Liquidität der vom Schneider Ebeling an ihn gestellten Forderung«, »concl.[usum] per unanimia«, česda: »In Gemäßheit des hohen Auftrages vom 8. Feb: d.M. [!] Z: 5234 hat man den *Conto* des Schneider-Meisters *Ebeling* in Paris dem Gfen Mich/ v. *Coronini* v. *Cronberg* mittels des Kr: Amts Neustadl/ zustellen und ihn zur Aeußerung hierüber [nič ne torej več: »zu berichtigen«!] auffordern lassen. / Nach mehreren Betreibungen ist dieselbe endlich eingelangt, und wird im Anschlusse mit der Bemerkung ehrfurchtsvoll überreicht, daß Gf *Coronini* den *Conto* zurück behalten habe. — 25/6. 835 Wagner m/p.« In nató — »vse tiho je bilo«: uradno; toda né po Ljubljani. Gubernij pa je izbral táko obliko rešitve, da o grofa Michaela besedi ní v aktih ostalo Ljubljani ni érke sledú!

etikete in forme. In vendar vse to še ní misel in pomen Láschanove besede! Ali je njegov »Roué« aktiven ali pasiven? Oboje, življenje torej in karakter, ali le eno? Po mojem čutu ni prava, t. j. Láschanova misel te besede daleč od označbe: »er oscillirt«, — zlasti ko se vse francoske interpretacije ne zlagajo, in tudi nemške ne, s faktičnim značajem grofa Michaela Coroninija, ki ga je vendar Anton Láschan poznal, opazoval celó osebno pozorno. Torej? Schmidburgov »vorherrschender Hang zu Aufwand und hohem Spiel,« — ali je to že »ein Roué«? Ne kar takó samo že po sebi; pač pa, če je to luksuz prekomere svojih razmer — v težke dolgove; zató v podanem konkretnem slučaju gotovoda že, ker že karakter onkraj meje, brez nujne discipline. In Láschanova o njem: »Der Mann hat ‚Geist‘, aber ‚er oscillirt‘ fortwährend,« — pa da zató neozdravljivo torej »ein Roué«? Ker da nima stebra v sebi! talent le in sposobnost za lahko, celó vrtoglavo življenje v nedoslednih skokih, nikoli pa ne za kako večjo, trdno usmerjeno aktivo. »Roué«, toda v takem le smislu in pomenu torej besede: da duh, ki nima ‚sebe v oblasti‘; pasiven duh, ki ga vladajo trenutne priloznosti in hipni vtisi, vrté kakor kolo lastna subjektivna nagnenja in razpolozenja; duh brez trdne stalne direktive, »mož momenta«, »človek hipa«, ki ‚se ne obvlada‘, ampak ga ‚nepreračunljivo‘ sučejo svoje voljne »muhe«, ki se jim stalno pasivno brez vse odporne moči vdaja, sebe v realnem življenju prepušča »vetrovom«, če nanese tudi do ekscesov; — brez vse ‚volje‘ za trdi in trdni korak strogo po »formi« (predpisih, normah, sodobno veljavnih ‚načelih‘ in torej zahtevah »šeg«) svetá in družbe: »ura« na steni in njen tiktak. Rekel bi torej, da le: »nevzgojen« duh brez trde »šole«, nediscipliniran duh, in zató torej ‚brez discipline‘. »Er oscillirt« — ne vzdrží smerí! Velika življenjska nedorast po takratnem »puritansko filistroznem« družabnem redu in mišljenju; »romantika« takratni, (navzlic francoski revolti) zeló še trdni arhitektoniki družbe in družabnosti, patriarhalno nedotaknjeni še dograjenosti, sklenjenosti njeni; »raztrgani« dandanes, »nervozni« dobi naših dní zlasti po vojni pa ta kvaliteta — moderna splošnost.

Kakó je besedo umel in umeval Prešeren osebno in o svoji dobi? Takó ali drugače? Neugotovljivo to doslej nam dandanes! Ní pa li v tistem Láschanovem odstavku — tiha réplika k nekemu stališču iz prejšnjih že dní med njimi tam v Ljubljani, in končni zdaj odgovor Láschanov, končna osebna psihološka rzsodba njegova Prešernu (»nie mehr, als«!) — odločno zoper neko drugo in drugačno Prešernovo osebno mnenje: češ, kaj bi bilo iz visoko kulturnega, visoko situiranega možá po njegovi izredni poziciji od rojstva že in ugodni sreči življenjski, — če bi ne bil mlad doživel in imel za seboj takoj od vsega kraja že — svojega Pariza?